

مطالعه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی آسیب پذیری جوامع روستایی با تاکید بر نقش مدیریت روستایی در قلمرو کوچندگان (مورد: دهستان شوراب شهرستان چگنی)

امیر حسینیان راد* - استادیار، گروه جغرافیا، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

مریم بیرانوندزاده - پژوهشگر، گروه برنامه ریزی شهری، جهاد دانشگاهی استان لرستان، خرم آباد، ایران.

هدایت اله درویشی - دانش آموخته دکتری آمایش محیطی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۴ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۰۷ آذر ۱۴۰۱

چکیده

مقدمه: خلاء مدیریت کارآمد و اصولی در روستاها به خصوص در دهه های اخیر، مشکلاتی برای روستاییان ایجاد کرده است. ساختار سنتی مدیریت در زمان هایی که تغییرات شدیدی رخ می دهد، قادر به حل و فصل مسائل جامعه مولد و تعاملی روستایی نیست. شناسایی ابعاد این آسیب پذیری جوامع روستایی و نحوه واکنش مدیریت روستایی موضوع بررسی در تحقیق حاضر می باشد.

هدف پژوهش: پژوهش حاضر با هدف تحلیل نقش مدیریت روستایی در کاهش ابعاد آسیب پذیری زندگی روستاییان در دهستان شوراب شهرستان چگنی انجام شده است.

روش شناسی تحقیق: تحقیق حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی، مبتنی بر منابع اسنادی-پیمایشی تدوین شده است، جامعه آماری مورد بررسی شامل: ۵۰ تن از دهیاران روستاهای دهستان شوراب شهرستان چگنی می باشند. داده های گردآوری شده در قالب مدل معادلات ساختاری مورد تحلیل قرار گرفتند.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: دهستان شوراب از توابع بخش ویسیان شهرستان چگنی در استان لرستان است.

یافته ها و بحث: در پژوهش حاضر بر آسیب پذیری اقتصادی به عنوان مهم ترین جنبه آسیب پذیری در سکونتگاه های روستایی تاکید شده است. از بین شاخص /گویه های تبیین کننده متغیر آسیب پذیری روستایی گویه کاهش کیفیت زندگی و نبود اشتغال، از بین /گویه آسیب پذیری کالبدی شاخص /گویه تلاش برای بهبود وضعیت کالبد روستا، از بین گویه آسیب پذیری اجتماعی، گویه / توانمندسازی و ظرفیت سازی مردم و نهادهای محلی در توسعه روستایی و از بین /گویه آسیب پذیری اقتصادی /گویه فراهم آوردن زمینه های اشتغال در روستاها و توسعه مشاغل حاصل از گردشگری روستایی بیشترین سهم و اثرگذاری را به خود اختصاص داده است.

نتایج: در ابعاد اجتماعی، سیاست های مدیریت روستایی باید بر اصلاح شرایط زندگی، بهبود سطح آگاهی و مهارت های روستاییان و نیز حمایت از شبکه اجتماعی روستایی تمرکز داشته باشد. در ابعاد اقتصادی، توجه به توسعه صنایع محلی و پایدار، پشتیبانی از کارآفرینی و اشتغال در مناطق روستایی و نیز توسعه اکوتوریستی، بخش هایی هستند که مدیریت روستایی می تواند در آن ها کمک کند.

کلیدواژه ها: مدیریت روستایی، آسیب پذیری، قلمرو کوچندگان، سکونتگاه های روستایی، شهرستان چگنی.

مقدمه

آسیب‌پذیری در ادبیات خطر بلایا به‌عنوان «ویژگی‌ها و شرایط یک جامعه، یک سیستم یا دارایی که آن را در برابر تأثیرات مخرب یک فاجعه آسیب‌پذیر می‌کند» تعریف می‌شود. (World Bank, 2002) آسیب‌پذیری اصطلاحی است که به طور گسترده در علوم فیزیکی و اجتماعی استفاده می‌شود. در نتیجه، دوازده تعریف علمی از آسیب‌پذیری در میان رشته‌ها و شیوه‌ها پدیدار شده‌اند (Kelman et al, 2016; Mavhura, 2018). در تلاش برای ترویج درک مشترک از آسیب‌پذیری، استراتژی بین‌المللی سازمان ملل برای کاهش بلایا آسیب‌پذیری را به عنوان ویژگی‌ها و شرایط یک جامعه، سیستم یا دارایی تعریف می‌کند که آن را در معرض اثرات مخرب یک خطر قرار می‌دهد (Unites National, 2016; UNISDR, 2004). بر اساس این دیدگاه، آسیب‌پذیری درجه‌ای است که یک سیستم نسبت به تهدیدات واقعی یا درک شده واکنش نامطلوب نشان می‌دهد (Gain et al, 2015). این باعث می‌شود آسیب‌پذیری اساساً یک متغیر حالت باشد که توسط ویژگی‌های داخلی یک سیستم تعیین می‌شود. معمولاً ترکیبی از نیروهای فیزیکی و فرآیندهای اجتماعی-اقتصادی سیستم انسان-محیط، آسیب‌پذیری را تعیین می‌کند (Kusenbach et al, 2010). تفاوت در آسیب‌پذیری ناشی از تغییرات قابل توجه در محیط جغرافیایی، شرایط آب و هوایی و اکوسیستم، و همچنین تفاوت در ساختارهای اجتماعی، وضعیت اقتصادی و الزامات جوامع مختلف است. (Jha, Mishra, Sinha, Alatalo, Pandey, 2017) آسیب‌پذیری به دلیل یک عامل ایجاد نمی‌شود. این ناشی از تعامل فرآیندهای مختلف اجتماعی-اقتصادی است که منجر به توزیع نابرابر آسیب‌پذیری در یک جامعه می‌شود (Rajesh et al, 2014; Tanner et al, 2015; Atapattu, 2015; Maiti et al, 2017). در سالهای اخیر پژوهش‌گران آسیب‌پذیری را به عنوان یک تعامل پیچیده از عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، نهادی و فناوری می‌دانند (Leary et al. 2008). این رویکرد افراد را آسیب‌پذیر در برابر «عدم استحقاق» می‌داند و بر تجزیه و تحلیل آسیب‌پذیری در سطح خانواده تمرکز می‌کند (Sen 1981; Adger, 2006; Ribot, 2009). استحقاق^۱ عبارت است از "مجموعه کل حقوق و فرصت‌هایی که یک خانوار می‌تواند کالاها و منابع مختلف را به دست آورد" (Ribot, 2009). هدف توسعه روستایی پرداختن به مسائل پایداری و دگرگونی در مناطق غیرشهری، در حالی که هر دو مؤلفه جمعیتی و اجتماعی-فرهنگی روستایی را در نظر می‌گیرد (Shucksmith, Brown, 2019) این در حالی است که تحولات و دگرگونی‌های پیچیده در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی، در نظام مدیریت روستایی در ایران طی سالیان طولانی رخ داده است. با این حال، خلاء مدیریت کارآمد و اصولی در روستاها به خصوص در دهه‌های اخیر، مشکلاتی برای روستاییان ایجاد کرده است. به‌علاوه، ساختار سنتی مدیریت در برخی شرایط و مقتضیات، مثلاً در زمان‌هایی که تغییرات شدیدی رخ می‌دهد، قادر به حل و فصل مسائل جامعه مولد و تعاملی روستایی نیست. به دلیل مشکلات زیادی، به ویژه عدم بومی‌سازی، ساختار جدید مدیریت روستایی که بر پایه مشارکت مردم در امور و برنامه‌ریزی از پایین به بالا است، نتوانست جایگاه خود را پیدا کند. این حالت در نظام مدیریت روستایی در ایران اتفاق افتاده است، مانند سایر سطوح مدیریتی سراسر کشور. تحولات، تغییرات سازمانی و چالش‌های ساختاری در هر دوره، این نظام را با چالش‌هایی پیش رو قرار داده است. با این حال، هر چه ساختارهای قبلی سنتی تلاش کرده‌اند تا مشکلات جامعه روستایی را حل کنند، در تغییر شرایط و مقتضیات، ناکام مانده‌اند. به همین دلیل، ساختار و مدیریت جدید روستایی، به ویژه از دهه ۱۹۸۰ به بعد که بر پایه مشارکت در امور و برنامه‌ریزی از پایین به بالا است، به جای ساختارهای قبلی، مورد استفاده قرار گرفته است. (نصیری لاکه، مولایی هشتجین و پورمضان، ۱۴۰۰) متأسفانه، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به دلیل وجود سیستم نظام مند دولتی، مدیریت محلی و نهادهای مدنی ضعیف و با افزایش وظایف صورت گرفته توسط دولت در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و فضایی، این کشورها به سمت منفی‌گرایی پیش می‌روند. در حال حاضر، کشور ما هم چنین در وضعیتی نامطلوب قرار دارد و نظام برنامه‌ریزی و مدیریت ما نیز تحت تأثیر این شرایط قرار گرفته است. در نتیجه، جوامع محلی و نهادهای برخاسته، به ویژه اداره محیط روستا در زمینه اقتصادی، اجتماعی، محیطی، کالبدی و غیره در فعالیت‌های توسعه‌ای خود، به صورت فعال همراهی نمی‌شوند. به بیان دیگر، انگیزش‌ها و حوادث مختلفی، مانند به دست آوردن عدالت مکانی و انسانی، افزایش کارآمدی برنامه‌ها، توانمندسازی روستاییان با حداکثر دخالت دولت و برنامه‌ریزی‌هایی با نگرشی به بخشی‌های مختلف، توجه کمتری به آنها شده است. (پورطاهری، افتخاری و عباسی، ۱۳۹۱)

مطالعات بسیاری با تمرکز بر محاسبه شاخص‌های آسیب‌پذیری برای جوامع روستایی در گذشته انجام شده است. پاندی و همکاران (۲۰۱۷) از یک چارچوب معیشت پایدار برای ارزیابی آسیب‌پذیری جوامع هیمالیا استفاده کرد و یک شاخص آسیب‌پذیری آب و هوا را بر اساس ارزیابی آسیب‌پذیری یکپارچه ایجاد کرد. در مطالعه دیگری توسط پاندی و همکاران (۲۰۱۵)، آسیب‌پذیری آب مرتبط با آب و هوا با استفاده از روش

¹ Entitlements

تجمع بر اساس شاخص برای خانه های منطقه کوهستانی ایالت اوتاراکند در هند ارزیابی شد. گرلیتز و همکاران (۲۰۱۷) آسیب پذیری معیشتی چند بعدی نسبت به تغییرات اقلیمی، اقتصادی اجتماعی و محیطی را برای منطقه کوهستانی هندوکش هیمالیا ارزیابی کرد. به اعتقاد ادجر و وینسنت (۲۰۰۵) برای ارزیابی سطوح آسیب‌پذیری جوامع انسانی به دلیل نیروهای محرکه متعدد در رابطه با نتایج خاص، روش‌های ارزیابی زمینه‌ای خاص مورد نیاز است. چمبرز و کانوی (۱۹۹۲) چارچوب معیشت پایدار ممکن است برای ارزیابی آسیب‌پذیری سطح محلی و ظرفیت سازگاری از طریق تجزیه و تحلیل وضعیت پنج «دارایی سرمایه‌ای» - مالی، انسانی، اجتماعی، فیزیکی و طبیعی مناسب باشد. این چارچوب برای بررسی ماهیت زمینه‌ای و چند بعدی آسیب‌پذیری استفاده شده است (Reid and Vogel ۲۰۰۶; O'Brien et al. ۲۰۰۹). نتایج تحقیق دوستی سبزی، سعیدی و رحمانی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد که دگرگونی بسترهای مکانی-فضایی ناحیه تکاب، در شکل‌پذیری آسیب‌های این ناحیه به صورت آسیب‌های محیطی (محدودیت منابع آب، بروز مخاطرات، آسیب‌های ناشی از معادن، قطعه قطعه شدن زمینهای کشاورزی و پراکندگی)، آسیب‌های اقتصادی (خام فروشی مواد اولیه، اشتغال، مشکلات فروش محصولات، پایین بودن خدمات و زیرساخت‌ها، سو مدیریت در بخش گردشگری و عدم حمایت از بافندگان فرش) و آسیب‌های اجتماعی (مهاجرت، مشارکت پایین مردم در امور روستا، پایین بودن سطح سواد بویژه زنان، عدم تقاضای جامعه روستایی و آسیب‌های ناشی از شبکه‌های اجتماعی) تاثیر گذار است. با توجه به نتایج تحقیق سنجاسی، اسفرم و رهبری (۱۳۹۶)، دهستان بهمنی سرحدی غربی آسیب‌پذیری کالبدی و حکمروایی مناسبی نداشت. همچنین هنگامی که سطح حکمروایی خوب در روستاها بالا باشد، توسعه کالبدی بهبود خواهد یافت. حکمروایی خوب در صورتی که اعمال شود، می‌تواند باعث بهبود محیط کالبدی پایداری شود. ارتقای آگاهی جامعه روستایی از نظام فنی، افزایش اختیارات و قدرت دهیاری‌ها، توانمندسازی و افزایش ظرفیت مردم و نهادهای محلی در توسعه مسکن از جمله پیشنهادهای کاربردی در این پژوهش است.

هدف این مطالعه شناسایی ابعاد (کالبدی، اجتماعی و اقتصادی) آسیب‌پذیری جوامع روستایی با تاکید بر نقش مدیریت روستایی در قلمرو کوچندگان؛ دهستان شوراب شهرستان چگنی در استان لرستان است. تاکنون مطالعه جامعی در خصوص شناسایی ابعاد آسیب‌پذیری جوامع روستایی که بر روی عامل مدیریت روستایی تاکید کرده باشد انجام نشده و این امر می‌تواند ناشی از عدم وجود شاخص‌های استاندارد باشد که بر اساس آن آسیب‌پذیری روستایی را مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد. نتایج این پژوهش با وجود مشابهت‌هایی که با پژوهش‌های دیگر در ابعاد گوناگون موضوع دارد، وجوه متمایزکننده‌ای نیز دارد که در تحقیقات دیگران بررسی نشده است. این موضوع می‌تواند از جمله نقاط قوت و جزء نوآوری‌های تحقیق تلقی شود. پژوهش‌های پیشین در راستای رسیدن به اهداف پژوهش حاضر ما را یاری کرده‌اند تا بتوانیم به خوبی مسائل و معیارهای مرتبط با موضوع تحقیق را شناسایی کنیم. بدین صورت، با توجه به پژوهش‌های اشاره شده در این تحقیق، که در زمینه تحقیق حاضر انجام گرفته، می‌توان این‌گونه بیان کرد، پژوهش‌های مشترک در حوزه مطالعاتی آسیب‌پذیری روستایی در محدوده قلمرو کوچندگان تعداد معدودی است و در این زمینه، در کشور و به ویژه در شهرستان چگنی استان لرستان خلا مطالعاتی نسبتاً زیادی وجود دارد. در نتیجه، مبنای برنامه‌ریزی و اقدام عملی قرار دادن چنین پژوهش‌هایی نمی‌تواند احتمال ارتقای کیفیت سکونت در محدوده مورد مطالعه را آن‌گونه که، مردم ساکن در این روستاها انتظار دارند، محقق سازد. در نهایت اینکه، با توجه به اینکه، شناسایی ابعاد آسیب‌پذیری قلمروهای کوچک‌نشینان به لحاظ بافت جمعیتی و تنوع بافت سکونت منحصراً به فرد می‌باشد، به نظر می‌رسد ضروری است تا تحقیقات سازمان‌یافته‌ای بر روی موضوع حاضر در این محدوده‌ها به ویژه شهرستان چگنی صورت پذیرد. از این‌رو، پژوهش حاضر در این زمینه‌ها دارای نوآوری می‌باشد. همچنین، تحقیق حاضر به لحاظ قلمرو مورد مطالعه، روش و محتوا با تحقیقات پیشین متفاوت است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای هدف از نوع کاربردی و بر بنیان شیوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی - تحلیلی است و بر حسب ماهیت داده‌ها، از نوع تحقیقات کمی است. منابع گردآوری داده‌ها، منابع کتابخانه‌ای - پیمایشی (پرسشنامه محقق ساخته) می‌باشد. جامعه آماری مورد بررسی شامل؛ ۵۰ تن (۴۴ دهیار و ۶ کارشناس و متخصص موضوع مورد بررسی) می‌باشند. روش انتخاب جامعه آماری به صورت تمام سرشماری بوده از آن جایی که دهستان شوراب دارای ۴۴ دهستان بوده دهیاران ۴۴ مرکز دهستان به علاوه ۶ تن از صاحب نظران مدیریتی و دانشگاهی شامل (بخشداری، بنیاد مسکن شهرستان و خبرگان دانشگاهی) به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. همچنین برای بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که برابر ۰٫۸۲۱ به دست آمد. برای سنجش میزان روایی پرسشنامه نیز از دیدگاه متخصصان و صاحب نظران موضوع مورد مطالعه بهره گرفته شد. به منظور عملیاتی سازی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش، تعداد ۱۸ شاخص/گویه طراحی و

تیین شده است که از این تعداد، ۴ گویه برای متغیر آسیب پذیری اقتصادی، تعداد ۵ گویه برای متغیر آسیب پذیری اجتماعی، تعداد ۵ گویه برای متغیر آسیب پذیری کالبدی و تعداد ۴ گویه برای متغیر آسیب پذیری روستایی در نظر گرفته شده که به شرح جدول ۱ آمده اند. برای تحلیل داده ها از نرم افزار PLS استفاده شده است.

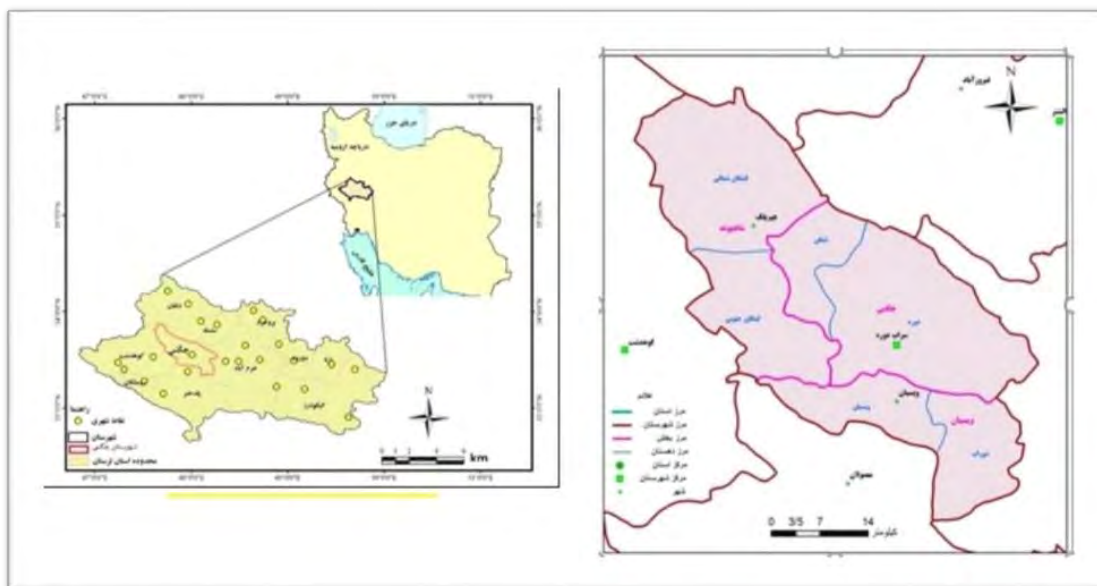
جدول ۱. شاخص های تحقیق

ابعاد	گویه‌ها
آسیب پذیری اجتماعی	فراهم آوردن زمینه های مشارکت مردم و نهادهای محلی در پروژه های روستایی توانمندسازی و ظرفیت سازی مردم و نهادهای محلی در توسعه روستایی احترام به حقوق اهالی روستا. تقویت نهادهای مدنی در روستا
کالبدی	آگاه ساختن جامعه روستایی رعایت همجواری کاربری ها جذب حمایت دستگاه های اجرایی در جذب تسهیلات برای نوسازی واحدهای مسکونی تلاش برای بهبود وضعیت کالبد روستا
اقتصادی	تشویق مردم ساخت و ساز و استحکام بنا و انتخاب مصالح بادوام تشویق مردم به رعایت اصول و ضوابط فنی حمایت از کارآفرینی زنان روستایی توسعه صنایع دستی در روستا در راستای اشتغالزایی بیمه محصولات کشاورزی آسیب دیده از بلایای طبیعی
مدیریت روستایی	فراهم آوردن زمینه های اشتغال در روستاها و توسعه مشاغل حاصل از گردشگری روستایی کارآمدی قوانین و مقررات ناظر بر عملکرد مسئولین روستایی توزیع عادلانه امکانات و خدمات در روستا تعامل بین نهادهای اجتماعی با نهادهای خصوصی و دولتی، توجه به منافع اکثریت گروهها تفویض اختیار و قدرت بیشتر به دهیاری

قلمرو جغرافیایی پژوهش

دهستان شوراب از توابع بخش ویسیان شهرستان چگنی در استان لرستان است. این دهستان بر اساس آخرین اطلاعات سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، دارای ۴۴ آبادی با جمعیت ۴۰۳۹ نفر می باشد. در جدول شماره ۲ روستاهای تحت پوشش این دهستان آورده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱. تقسیمات سیاسی شهرستان چگنی شامل مرز شهرستان، بخش و دهستان ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان لرستان، ۱۴۰۰

یافته‌ها و بحث

در این تحقیق ابعاد آسیب پذیری جوامع روستایی با تاکید بر نقش مدیریت روستایی در قلمرو کوچندگان دهستان شوراب شهرستان چگنی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، اجتماعی، مدیریتی دسته بندی شدند، داده های تحقیق در قالب مدل معادلات ساختاری مورد ارزیابی قرار گرفتند، مشخصات دموگرافیک پاسخگویان به شرح شکل زیر می باشد:

جنسیت

- ۸۵ درصد پاسخگویان را مردان تشکیل داده اند

رده سنی و تحصیلات

- بیش از ۵۰ درصد پاسخگویان بین گروه سنی ۳۵-۵۰ سال قرار دارند.
- حدود ۷۰ درصد پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم تا لیسانس می باشند
- مابقی دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس و دکتری می باشند.

نرمال بودن متغیرها، یکی از پیش شرطهای لازم برای اجرای مدل معادلات ساختاری است، در این راستا، برای تحلیل داده های تحقیق، از آزمون چولگی و کشیدگی آتوزیع متغیرها استفاده شده است. توزیع با چولگی بزرگتر از ۳+ یا کوچکتر از ۳- و کشیدگی بیش از ۱۰+ یا کوچکتر

¹ -Skewness

² -Kurtosis

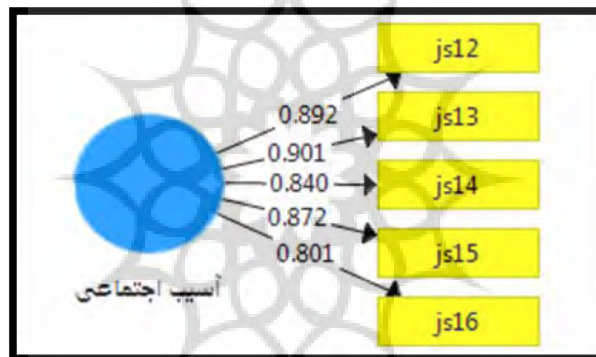
از ۱۰- از توزیع نرمال بسیار فاصله دارد (هومن، ۱۳۸۸). یافته‌های پژوهش بیانگر این واقعیت است که توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش در آزمون چولگی و کشیدگی در بین طیف قابل قبول قرار دارد. بنابراین توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای اجرای مدل معادلات ساختاری برقرار است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آزمون‌های نرمال بودن توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	چولگی	کشیدگی
آسیب پذیری روستایی	۲,۳۳	-۲,۷۰
آسیب پذیری اقتصادی	۰,۵۰	۰,۸۰
آسیب پذیری اجتماعی	-۱,۴۹	۲,۷۵
آسیب پذیری کالبدی	-۱,۵۸	۲,۴۱
مدیریت روستایی	-۱,۵۸	۲,۴۱

مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب پذیری اجتماعی

متغیرهای آشکاری که دارای بار عاملی بیشتر از ۰,۴۰ هستند از قدرت تبیین‌کنندگی برای اندازه‌گیری متغیر پنهان (مکنون) «کاهش آسیب پذیری اجتماعی» برخوردار هستند. با این توصیف، شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «کاهش آسیب پذیری اجتماعی» در پژوهش کنونی نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۳. بار عاملی مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب پذیری اجتماعی

جدول ۳. نتایج مدل اندازه‌گیری ابعاد کاهش آسیب پذیری اجتماعی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js12	فراهم آوردن زمینه‌های مشارکت مردم و نهادهای محلی در پروژه‌های روستایی	0.89	2	تایید
Js13	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی مردم و نهادهای محلی در توسعه روستایی	0.90	1	تایید
Js14	احترام به حقوق اهالی روستا.	0.84	4	تایید
Js15	تقویت نهادهای مدنی در روستا	0.87	3	تایید
Js16	آگاه ساختن جامعه روستایی	0.80	5	تایید

از بین شاخص‌های مشاهده‌پذیر « توانمندسازی و ظرفیت‌سازی مردم و نهادهای محلی در توسعه روستایی » و « آگاه ساختن جامعه روستایی » به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر(سازه) کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی در این پژوهش را دارند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر(عامل) " آسیب‌پذیری اجتماعی " را به خود اختصاص داده است.

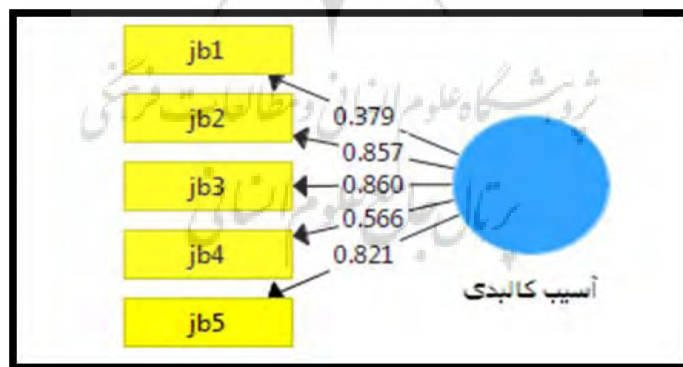
جدول ۴. نتایج مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی

نوع برازش	شاخص	دامنه(بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
مدل اندازه‌گیری	پایای شاخص(آلفای کرونباخ)	≥ 0.7 آلفای کرونباخ	0.86	تایید مدل
	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	$CR \geq 0.7$	0.84	تایید مدل
	ضرایب بارهای عاملی	≥ 0.4 لاامدا	بالاتر از ۰,۴۰	تایید مدل
	روایی همگرا(میانگین واریانس استخراج شده)	$AVE \geq 0.5 \& 0.4$	۰,۵۲	تایید مدل
	روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از همبستگی بی شاخص و سازه‌های دیگر	همبستگی بالاتر از سازه‌های دیگر	تایید مدل
	روش فورنل و لاکر	جزر AVE بیشتر از سازه‌های پایین تر از خود	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد زیل خود بیشتر است	تایید مدل
برازش کلی مدل	GOF	برازش ضعیف (0.01)، متوسط (0.25)، قوی (0.36)	۰,۵۳	تایید مدل

Rezazadeh & Davali, 2014

مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری کالبدی

شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری « آسیب‌پذیری کالبدی » نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۴. بار عاملی مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری کالبدی

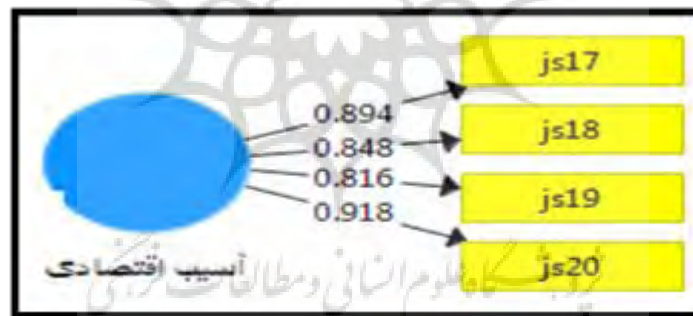
از بین شاخص‌های مشاهده‌پذیر کاهش آسیب‌پذیری کالبدی «تلاش برای بهبود وضعیت کالبد روستا» و «رعایت همجواری کاربری‌ها» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر(سازه) " کاهش آسیب‌پذیری کالبدی " را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر(عامل) " کاهش آسیب‌پذیری کالبدی " را به خود اختصاص داده است.

جدول ۵. نتایج مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری کالبدی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Jb1	رعایت همجواری کاربری‌ها جذب حمایت دستگاه‌های	0.37	5	رد
Jb2	اجرائی در جذب تسهیلات برای نوسازی واحدهای مسکونی	0.85	2	تایید
Jb3	تلاش برای بهبود وضعیت کالبد روستا	0.86	1	تایید
Jb4	تشویق مردم ساخت و ساز و استحکام بنا و انتخاب مصالح بادوام	0.56	4	تایید
Jb5	تشویق مردم به رعایت اصول و ضوابط فنی	0.82	3	تایید

مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی

شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «آسیب‌پذیری اقتصادی» نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۵. بار عاملی مدل اندازه‌گیری آسیب‌پذیری اقتصادی

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی «فراهم آوردن زمینه‌های اشتغال در روستاها و توسعه مشاغل حاصل از گردشگری روستایی» و «بیمه محصولات کشاورزی آسیب دیده از بلایای طبیعی» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر(سازه) "کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی" را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر(عامل) "کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی" را به خود اختصاص داده است.

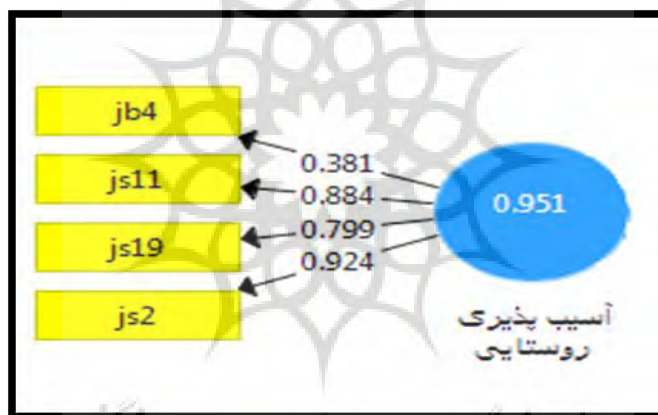
جدول ۶. نتایج مدل اندازه‌گیری کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js17	حمایت از کارآفرینی زنان	0.89	2	تایید

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js18	روستایی توسعه صنایع دستی در روستا در راستای اشتغالزایی	0.84	3	تایید
Js19	بیمه محصولات کشاورزی آسیب دیده از بلایای طبیعی	0.81	4	تایید
Js20	فراهم آوردن زمینه های اشتغال در روستاها و توسعه مشاغل حاصل از گردشگری روستایی	0.91	1	تایید

مدل اندازه گیری آسیب پذیری روستایی

در این تحقیق، ابعاد آسیب پذیری روستایی در ابعاد مختلف کالبدی، اجتماعی و اقتصادی با توجه به منابع نظری موجود مورد بررسی قرار گرفته و برای هر زمینه از آسیب پذیری شاخص هایی استخراج شده است. شاخص های برازش مدل اندازه گیری «آسیب پذیری روستایی» در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۶. بار عاملی مدل اندازه گیری آسیب پذیری روستایی

از بین شاخص های مشاهده پذیر آسیب پذیری روستایی « کاهش کیفیت زندگی و نبود اشتغال » و « دسترسی حداقلی به خدمات پایه روستا » به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) « آسیب پذیری روستایی » در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می توان نتیجه گرفت که این شاخص ها بالاترین و پایین ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه گیری متغیر (عامل) « آسیب پذیری روستایی » را به خود اختصاص داده است.

جدول ۸. نتایج مدل اندازه گیری آسیب پذیری روستایی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه گیری سازه یا متغیر	نتیجه
	دسترسى حداقلی به خدمات پایه روستا	بالاتر از ۰,۴۰	۴	تایید
		۰,۳۸		

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه گیری سازه یا متغیر	نتیجه
	کاهش کیفیت بصری و فضایی و روستایی	۰,۸۸	۲	تایید
	کاهش کیفیت کالبدی (به لحاظ سازه ای) و آسایش روستایی	۰,۷۹	۳	تایید
	کاهش کیفیت زندگی و نبود اشتغال	۰,۹۲	۱	تایید

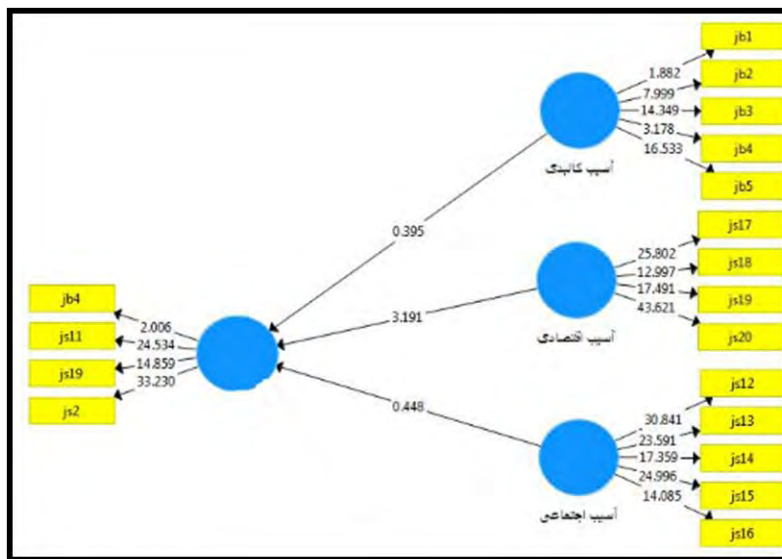
از بین انواع آسیب پذیری اجتماعی، اقتصادی و کالبدی، آسیب پذیری اقتصادی از مولفه های اصلی آسیب پذیری زندگی روستاییان دهستان شوراب شهرستان چگنی می باشد.

صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان

جدول ۸. مقادیر شاخص های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش

مدل	روابط متغیرها	صحت رابطه		GOF
		آماره t- (value)	رتبه صحت رابطه	
۱	آسیب پذیری اجتماعی <--- آسیب پذیری روستایی	۰,۳۹	۳	۰,۳۵
	آسیب پذیری اقتصادی <--- آسیب پذیری روستایی	۳,۱	۱	۰,۳۵
	آسیب پذیری کالبدی <--- آسیب پذیری روستایی	۰,۴۴	۲	۰,۳۵

با توجه به آماره T صحت رابطه بین مولفه های آسیب پذیری اجتماعی و کالبدی مورد تایید نمی باشد با توجه به اینکه مقدار آماره T کمتر از ۱,۹۶ می باشد صحت رابطه بین مولفه های مذکور مورد تایید نمی باشد. اما در خصوص مولفه ها/ مدل های اندازه گیری آسیب پذیری اقتصادی و آسیب پذیری روستایی که در آن آماره T بالاتر از ۱,۹۶ صدم می باشد صحت رابطه بین این مولفه ها (آسیب پذیری اقتصادی و آسیب پذیری روستایی) مورد تایید می باشد.

شکل ۷. مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش

شدت رابطه بین متغیرهای پنهان

در این راستا، با توجه به اینکه اعداد T فقط صحت رابطه‌ها را نشان می‌دهند بایستی به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان برون‌زا (آسیب پذیری اقتصادی، اجتماعی و کالبدی) و متغیر پنهان درون‌زا (آسیب پذیری روستایی)، از معیار ضریب تعیین (R2) و اندازه تاثیر (F2) استفاده نمود. مطابق جدول زیر و براساس مقادیری اندازه تاثیر (f2)، شدت اثر متغیر آسیب پذیری اقتصادی بر آسیب های زندگی روستایی بیشتر است و این درحالی است که شدت سایر متغیرهای پژوهش ضعیف و در رتبه‌های بعدی قرار دارد.

جدول ۹. مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری آسیب پذیری اقتصادی و آسیب پذیری زندگی روستایی

مدل	روابط متغیرها	شدت و اثر رابطه ضریب تعیین (R2) معیار اندازه تاثیر (F2)	نتیجه اثر (شدت و اثر رابطه)	GOF
مدل ساختاری	آسیب پذیری اقتصادی ---> آسیب پذیری روستایی	۰,۳۰	۱	اثر قوی
	آسیب پذیری کالبدی ---> آسیب پذیری روستایی	۰,۰۱	۲	اثر ضعیف
	آسیب پذیری اجتماعی ---> آسیب پذیری روستایی	۰,۰۰۴	۳	اثر ضعیف
				۰,۴۹

مدل اندازه گیری مدیریت روستایی

شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «مدیریت روستایی» نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

۱ - مقادیر 0.02، 0.15 و 0.35 به ترتیب نشان از اندازه تاثیر کوچک، متوسط و بزرگی یک سازه بر سازه دیگر دارد.

شکل ۸. بار عاملی مدل اندازه‌گیری مدیریت روستایی

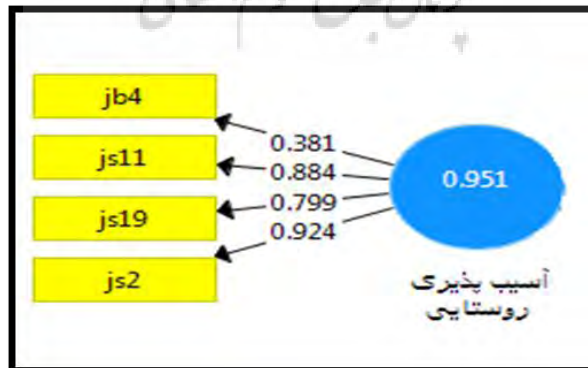
جدول ۱۰. نتایج مدل اندازه‌گیری مدیریت روستایی

نماد	گویه‌ها	پذیرش بار عاملی	دامنه	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه تایید
JS8	کارآمدی قوانین و مقررات ناظر بر عملکرد مسئولین روستایی	0.81	۰.۴۰	4	تایید
JS9	توزیع عادلانه امکانات و خدمات در روستا	0.89		3	تایید
JS10	تعامل بین نهادهای اجتماعی با نهادهای خصوصی و دولتی، توجه به منافع اکثریت گروهها	0.90		2	تایید
JS11	تفویض اختیار و قدرت بیشتر به دهیاری	0.92		1	تایید

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر مدیریت روستایی « تفویض اختیار و قدرت بیشتر به دهیاری » و « کارآمدی قوانین و مقررات ناظر بر عملکرد مسئولین روستایی ». به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) " مدیریت روستایی " را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) " مدیریت روستایی " را به خود اختصاص داده است.

مدل اندازه‌گیری آسیب‌پذیری روستایی

شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری « آسیب‌پذیری روستایی » نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۹. بار عاملی مدل اندازه‌گیری آسیب‌پذیری روستایی

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر آسیب پذیری روستایی «تفویض اختیار و قدرت بیشتر به دهیاری» و «دسترسی حداقلی به خدمات پایه روستا» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر(سازه) " آسیب پذیری روستایی" را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر(عامل) " آسیب پذیری روستایی" را به خود اختصاص داده است.

جدول ۱۱. نتایج مدل اندازه‌گیری آسیب پذیری روستایی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه گیری سازه یا متغیر	نتیجه
	دسترسی حداقلی به خدمات پایه روستا	۰,۳۸	۴	تایید
	کاهش کیفیت محیطی و فضای روستایی	۰,۸۸	۲	تایید
	کاهش کیفیت کالبدی و آسایش روستایی	۰,۷۹	۳	تایید
	کاهش کیفیت زندگی و نبود اشتغال	۰,۹۲	۱	تایید

جدول ۱۲. نتایج مدل اندازه‌گیری آسیب پذیری روستایی

نوع برازش	شاخص	دامنه (بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
مدل اندازه‌گیری	پایای شاخص (الفای کرونباخ)	$\alpha \geq 0.7$	۰,۷	تایید مدل
	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	$CR \geq 0.7$	۰,۹۴	تایید مدل
	ضرایب بارهای عاملی	≥ 0.4 لا مدا	در جدول گزارش شده است	تایید مدل
	روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	$AVE \geq 0.5 \& 0.4$	۰,۵۳	تایید مدل
مدل برازش کلی	روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از همبستگی بی شاخص های دیگر و سازه‌های دیگر	همبستگی بالاتر از سازه ه	تایید مدل
	روش فورنل و لارکر	جنر AVE بیشتر از سازه های پایین تر از خود	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد ذیل خود بیشتر است	تایید مدل
	GOF	برازش ضعیف (0.01)، متوسط (0.25)، قوی (0.36)	۰,۵۳	برازش قوی

نتیجه گیری

مدیریت روستایی می‌تواند نقش مهمی در کاهش آسیب پذیری جوامع روستایی در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی ایفا کند. در ابعاد کالبدی، مدیریت مناسب و جامع بر توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، تأمین آب و برق، فضای سبز و همچنین خدمات بهداشتی- درمانی و امدادی بسیار مؤثر است. همچنین توجه به مدیریت منابع طبیعی مانند خاک، آب، جنگل و... با هدف حفظ و بهره‌برداری بهینه از این منابع، می‌تواند به کاهش آسیب پذیری روستایی کمک کند. در ابعاد اجتماعی، سیاست‌های مدیریت روستایی باید بر اصلاح شرایط زندگی، بهبود سطح آگاهی و مهارت‌های روستاییان و نیز حمایت از شبکه اجتماعی روستایی تمرکز داشته باشد. این امر می‌تواند با توسعه فعالیت‌های اقتصادی توسط کارآفرینان محلی و توسعه بخش کشاورزی و دامپروری در مناطق روستایی بهبود پیدا کرده و از جمله عوامل مؤثر در کاهش آسیب‌پذیری

- Kusenbach, M., Simms, J. L., & Tobin, G. A. (2010). Disaster vulnerability and evacuation readiness: Coastal mobile home residents in Florida. *Natural Hazards*, 52, 79-95.
- Leary, et al., 2008. Vulnerability to climate change and extreme events. *Disaster Risk Reduc. Clim. Change Adaptation Hum. Secur. Rep.* 2008, 3.
- Maiti, S., Jha, S.K., Garai, S., Nag, A., Bera, A.K., Paul, V., Upadhaya, R.C., Deb, S.M., 2017. An assessment of social vulnerability to climate change among the districts of Arunachal Pradesh, India. *Ecol. Indic.* 77, 105-113.
- Mavhura, E. (2019). Analysing drivers of vulnerability to flooding: A systems approach. *South African Geographical Journal= Suid-Afrikaanse Geografiese Tydskrif*, 101(1), 72-90.
- Mysiak, J., Aerts, J., & Surminski, S. Comments on the Open-ended Intergovernmental Expert Working Group Indicators and Terminology Relating to Disaster Risk Reduction.
- O'Brien, K., Quinlan, T., & Ziervogel, G. (2009). Vulnerability interventions in the context of multiple stressors: lessons from the Southern Africa Vulnerability Initiative (SAVI). *Environmental science & policy*, 12(1), 23-32.
- Pandey, R., Jha, S.K., Alatalo, J.M., Archie, K.M., Gupta, A.K., 2017. Sustainable livelihood framework-based indicators for assessing climate change vulnerability and adaptation for Himalayan communities. *Ecol. Indic.* 79, 338-346.
- Pandey, R., Kala, S., Pandey, V.P., 2015. Assessing climate change vulnerability of water at household level. *Mitigation Adaptation Strategies Global Change* 20 (8), 1471-1485.
- Rajesh, S., Jain, S., Sharma, P., Bahuguna, R., (2014). Assessment of inherent vulnerability of rural communities to environmental hazards in Kimsar region of Uttarakhand, India. *Environ. Dev.* 12, 16-36.
- Reid, P., & Vogel, C. (2006). Living and responding to multiple stressors in South Africa—Glimpses from KwaZulu-Natal. *Global environmental change*, 16(2), 195-206.
- Rezazadeh, A., Davali, A., (2014), *Structural Equation Modeling with PLS*, Edition: 1, Publisher: Jahade Daneshgahi, Tehran, Iran
- Ribot, J., 2009. Vulnerability does not just fall from the sky: toward multi-scale pro-poor climate policy. In: Mearns, Robin, Norton, Andrew (Eds.), *Social Dimensions of Climate Change: Equity and Vulnerability in a Warming World*. The World Bank, Washington, DC.
- satisfaction scales by nonlinear principal component analysis. *Qual. Technol. Quant. Manage.* 7 (2), 97-115
- Sen, A., 1981. Ingredients of famine analysis: availability and entitlements. *Q. J. Econ.* 96 (3), 433-464.
- Shucksmith, M., & Brown, D. L. (Eds.). (2016). *Routledge international handbook of rural studies*. London: Routledge.
- Tanner, T., Lewis, D., Wrathall, D., Bronen, R., Cradock-Henry, N., Huq, S., Alaniz, R., 2015. Livelihood resilience in the face of climate change. *Nat. Clim. Change* 5 (1), 23-26.
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). (2004). *Terminology: basic terms of disaster risk reduction*.
- United Nations. 2016. *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction*. Geneva: United Nations.

How to Cite:

Hosseiniyan Rad, Amir, Biyranvandzadeh, Maryam and Darvishi, Hedayatollah. (2022). Studying the social, economic and physical aspects of the vulnerability with an emphasis on the role of rural management in the territory of nomads: Shurab Rural District, Chegani County. *Studies of Nomads Area Plannig*, 2(2), 177-191.

ارجاع به این مقاله:

حسینیان‌راد، امیر، بی‌ران‌وندزاده، مریم و درویشی، هدایت‌اله. (۱۴۰۱). مطالعه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی آسیب‌پذیری جوامع روستایی با تاکید بر نقش مدیریت روستایی در قلمرو کوچندگان (مورد: دهستان شوراب شهرستان چگنی). *مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان*، ۲(۲)، ۱۷۷-۱۹۱.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Vol. 2 Issue 2 (No. 4), 2022, Pp. 177-191
DOI: 10.22034/JSNAP.2023.394076.1055
DOR: 20.1001.1.28210530.1401.2.2.12.9

Research Article

Studying the social, economic and physical aspects of the vulnerability with an emphasis on the role of rural management in the territory of nomads: Shurab Rural District, Chegani County

Amir Hosseinian Rad* - Assistant Professor, Department of Geography, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Maryam Biyranvandzadeh- Researcher, Department of Urban Planning, Academic Jihad of Lorestan Province, Khorramabad, Iran.

Hedayatollah Darvishi - PhD in Environmental preparedness, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Receive Date: 15 September 2022

Accept Date: 28 November 2022

ABSTRACT

Introduction: The lack of efficient and principled management in the villages, especially in recent decades, has created problems for the villagers. The traditional management structure cannot solve the problems of a productive and interactive rural society in times of drastic changes. Identifying the dimensions of this vulnerability of rural communities and the response of rural management is the subject of investigation in this research.

Purpose of the research: The present study was conducted to analyze the role of rural management in reducing the vulnerability of the lives of villagers in Shurab Dehistan, Chegani County.

Methodology: This research is a descriptive-analytical study using a survey, and the statistical population under investigation includes 50 people from the villages of Shorab village of Chegani County. The collected data were analyzed in the form of a structural equation model.

Geographical area of research: Shorab Rural District is in Visian District of Chegani County in Lorestan Province.

Results and discussion: The current research emphasizes economic vulnerability as the most critical vulnerability in rural settlements. Among the indicators/items that explain the variable of rural vulnerability, the item of reducing the quality of life and lack of employment, from the item of physical vulnerability, the indicator/item of efforts to improve the physical condition of the village, among the item of social vulnerability, the item/empowerment and capacity building Local people and institutions have the most contribution and influence in rural development and the issue of economic vulnerability/the issue of employing in villages and the development of jobs resulting from rural tourism.

Conclusion: In social dimensions, rural management policies should focus on improving living conditions, improving the level of awareness and skills of villagers, and supporting the rural social network. In economic terms, paying attention to the development of local and sustainable industries, supporting entrepreneurship and employment in rural areas, and ecotourism development can help rural development.

KEYWORDS: Rural management, vulnerability - rural settlements, Shorab village, Chegani County.